

літератури, 2005. – 250 с.

6. Портер М. Е. Стратегія конкуренції / М. Е. Портер; пер. с англ. А. Олійник, Р. Скільсткий. – К.: Основи, 1998. – С. 282-286.

7. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – 12-е издание: пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2007. – 928 с.

8. Холленсен С. Глобальный маркетинг / С. Холленсен; пер. с англ. Е. Носовой, К. Юрашкевича. – Мн.: Новое знание, 2004. – 832 с.

9. Шевченко Л. С. Конкурентное управление: [уч. пособие] / Л. С. Шевченко. – Харьков: Эспада, 2004. – 520 с.

10. Niraj Dawar, Competing with Giants: Survival Strategies for Local Companies in Emerging Markets / N. Dawar, T. Frost. – Harvard Business Review, March-April 1999. – P. 122.

2.2. Соціалізація відносин у сфері праці як чинник їх гармонізації та передумова сталого розвитку

Колот А.М.

Твердження про те, що ринкова економіка майже автоматично забезпечує баланс інтересів суб'єктів відносин у сфері праці та високий рівень життя найманих працівників, не має повсюдного реального підтвердження. Реальністю є інше: перманентне погіршення умов праці та умов життя працюючих за наймом. Означене вище актуалізує наукове опрацювання проблематики соціалізації відносин у сфері праці, яка має «працювати» на їх гармонізацію та забезпечення стійкого розвитку.

Формування єдиної теорії соціалізації відносин у сфері праці, на наше переконання, має передбачати використання результатів наукових досліджень, накопичених у царині організаційної поведінки й організаційної соціалізації та у наукових школах, які займаються організаційно-управлінськими та соціально-трудовими проблемами використання людських ресурсів.

Отож, соціалізацію відносин у сфері праці пропонується досліджувати за такими напрямками:

- опрацювання проблематики, що є предметом організаційної соціалізації, яку в найбільш загальному тлумаченні можна

представити як процес взаємодії людини з інститутами організації та її адаптації до корпоративної культури, інтеграції в організацію;

- опрацювання соціально-трудової проблематики, яка стосується гармонізації інтересів двох провідних соціальних сил соціально-трудової сфери – найманих працівників і роботодавців.

Якщо у межах першого напрямку основним предметом дослідження є процес входження людини в організацію, взаємодія з її інститутами на перших етапах перебування в організації та засвоєння корпоративної культури, то в межах другого – процеси оптимізації відносин між працею та капіталом в ході використання ресурсів праці.

За кожним із цих напрямів соціалізації стоїть своя теорія та практика поглядів, передбачень, припущень, кадрових технологій, які потребують узгодженого розвитку та подальшої інтеграції.

Зазначимо, що проблематика організаційної соціалізації і її ролі в адаптації та інтеграції персоналу в організацію досить повно відображена в багатьох монографічних виданнях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Що стосується проблематики соціалізації відносин у сфері безпосереднього докладання праці, то вона здебільшого є поза увагою вітчизняних і зарубіжних вчених, предметним полем досліджень яких є соціально-трудова сфера. Тож не випадково, що існуючим трактуванням сутності, напрямів забезпечення соціалізації відносин у сфері праці бракує глибини наукових опрацювань. Відчувається відсутність того «стрижня», навколо якого мають вибудовуватися сутнісні, змістовні характеристики цього суспільного явища. Змушені констатувати, що більшість публікацій на цю тему – це свого роду «есе на вільну тему», у яких переважає еkleктика, зміщення причин і наслідків, нерозуміння першопричин як соціалізації, так і десоціалізації відносин у сфері праці, що є реальністю сьогодення. Врешті-решт, як і дотепер, актуальним залишаються запитання: що розуміти під соціалізацією відносин у сфері праці? як мають узгоджуватися соціальна та трудова компоненти відносин між працею і капіталом? як надати соціалізації відносин у сфері праці стійкої динаміки?

Соціалізація відносин у сфері праці у найбільш загальному визначенні – це процес постійних нововведень, наслідком яких є гармонізація інтересів сторін і суб'єктів цих відносин, що проявляється у підвищенні якості трудового життя та динаміці економічного зростання. Таке розуміння сутності соціалізації

узгоджується з базовим визначенням суті соціально-трудових відносин, у якому останні постають як симбіоз соціальної та трудової компоненти, а взаємодія (взаємовідносини) між сторонами, суб'єктами та органами сторін мають спрямовуватися на досягнення високих рівнів як якості життя, так і ефективності виробництва.

Інтереси комплексного опрацювання теоретико-методологічних засад соціалізації відносин у сфері праці потребують, на наш погляд, розгляду цієї проблематики у контексті таких понять і суспільних явищ, як соціально-економічний прогрес і його складові, стійкий розвиток, соціальна згуртованість, соціальна справедливість тощо. Розуміння діалектики взаємозв'язку та взаємозумовленості виокремлених вище категорій є «ключем» до усвідомлення глибинних засад соціалізації та її ролі у забезпеченні стійкого розвитку економіки та суспільства.

На переконання автора, соціалізацію відносин у сфері праці маємо розглядати насамперед у контексті діалектики соціальної та економічної складових суспільного поступу. Зазначимо, що ще донедавна в економічній теорії домінували підходи, за яких соціальний чинник розглядався виключно як похідний від економічного, що надавало соціальному розвитку ознак вторинності щодо економічного поступу. Такі підходи стали можливими через спотворене розуміння діалектики економічного та соціального аспектів суспільного розвитку, взаємозв'язку та взаємозумовленості соціальної й економічної політики.

Справді, соціальний та економічний аспекти суспільного розвитку тісно переплетені. Перш ніж розподіляти створені блага та задовольняти різноманітні потреби, необхідно їх виробляти, і це є аксіомою. Втім, це жодним чином не заперечує першочергової значущості соціального розвитку. Синтез соціального й економічного аспектів суспільного розвитку витікає з їх взаємодоповнюваності та подвійної ролі людини у суспільному виробництві, а саме як фактора виробництва та мети виробництва, досягненню якої покликана слугувати економіка. Економічному розвитку завжди притаманні соціальні наслідки, тобто він соціальний за природою. Інша справа, у який спосіб розподіляються результати економічної діяльності, чи досягається оптимізація інтересів суб'єктів суспільного виробництва, чи домінують на «полі» соціально-трудової сфери процеси соціалізації або, навпаки, десоціалізації.

Економічної наукою доведено та підтверджується практикою, що економічний і соціальний прогрес, економічний і соціальний розвиток узгоджуються та мають одновекторну динаміку тоді, коли економічні досягнення супроводжуються соціалізацією суспільних відносин і коли така соціалізація проявляється передусім у соціально-трудовій сфері та стосується інтересів абсолютної більшості економічно активного населення. У контексті проблематики, яка розглядається, принципово важливою є відповідь на запитання: заради кого і заради чого організовується виробництво, здійснюється економічна діяльність і досягається економічне зростання?

Існуючі твердження, що соціальна політика має бути похідною від економічної, не є випадковими, вони є продовженням сприйняття людини лише як працівника, реалізація здібностей і самореалізація якого можливі тільки на виробництві. Втім, умови та потреби розбудови економіки інноваційного типу та соціальної держави вимагають запровадження нових принципів формування соціальної політики, усвідомлення її нової ролі в забезпеченні соціальної динаміки. Варто виходити з того, що соціальна політика вже виросла з дотеперішніх меж економічної політики, а загальна економізація політики, що була характерною та виправданою (більшою мірою) в доіндустріальному та індустріальному суспільстві, яке сповідувало інші цінності, – це вже атрибутика вчорашнього дня.

Дійсно, чи може бути соціальна компонента другорядною в умовах, коли магістральним напрямком прогресу цивілізації стає розбудова «економіки знань» і знання та інновації на 60% та більше мають наповнити вартість кінцевого продукту; чи можна й надалі керуватися традиційними уявленнями про взаємозв'язок економічного та соціального розвитку, що сформувалися в епоху індустріалізму, а в реальності сьогодення є разючі зміни в структурі активів суб'єктів господарювання на користь нематеріальних, і лєвова частка останніх припадає на людський капітал, який формується здебільшого у соціальній сфері.

Враховуючи, що на сучасному етапі НТР людина стає носієм найбільш потужного, найбільш продуктивного капіталу, яким є людський, і водночас вона зберігає статус мети виробництва, соціальний розвиток остаточно втрачає риси вторинності щодо економічного поступу. У державі соціального типу, в суспільстві, в

якому людина розглядається і як головний чинник, і як головна цінність, мета соціально-економічного розвитку, економічна політика має розглядатися виключно як складова соціальної політики, а не навпаки. Тож маємо звільнитися від тягаря застарілих теоретичних уявлень щодо взаємозв'язку та взаємодії економічної і соціальної сфер, економічної і соціальної політики, погляду на соціальну сферу як суто витратну. Пам'ятаймо, що будь-яка догма призводить до застою, помилкових цілей, прийняття хибних рішень і всі реформаторські зусилля при цьому втрачають сенс.

Значний внесок у формування сучасної парадигми взаємозв'язку та взаємообумовленості соціальної та економічної компонент розвитку, обґрунтування пріоритетності розвитку людини зроблено лауреатом Нобелівської премії з економіки (1998 р.) Амартія Сенем. Цей вчений послідовно та переконливо розвінчує міф, згідно з яким «розвиток людини» та створення умов для гідного життя можуть дозволити собі лише найбільш розвинені країни.

А. Сен доводить хибність твердження про те, що розвиток людини – це наслідок створення значного економічного потенціалу, а існуючі твердження, що спочатку у тій чи іншій країні необхідно накопичити значний економічний потенціал і лише потім можна ставити питання про «розвиток людини», вважає і помилковими, і надзвичайно шкідливими. Логіка суджень і прийняття рішень, починаючи з найвищих щаблів, має здійснюватися, на думку А. Сена, за таким сценарієм: спочатку керівництво країни в якості пріоритету суспільного розвитку визначає формування та підтримку інститутів, які безпосередньо забезпечують формування людського капіталу (освіти, охорони здоров'я, культури). Далі має відбутися реальна підготовка «економічного дива», що передбачає масштабні інвестиції у людський капітал. При цьому вкладення у «розвиток людини» мають торкнутися абсолютної більшості громадян незалежно від рівня їхніх матеріальних доходів.

Сучасний розвиток, у трактуванні А. Сена, це розширення людських можливостей, людської свободи, «свобода вибору між різними образами життя», «експансія людських можливостей».¹

Реалізацію нової стратегії розвитку, в основі якої – розширення людської свободи і людських можливостей, покладено в основу

---

¹ Sen A. Development as Capability Expansion / Human Development and the International Development Strategy for the 1990s P.44. Див. також: Dreze J., Sen A. India: Development and Participation. — Oxford, 2002. — P. 35; Sen A. Development as Freedom. — Oxford, 1999. — P. 3.

програм діяльності багатьох урядів і, зокрема, нинішнього лівоцентристського уряду Бразилії. Останній концентрує зусилля на вирішенні саме соціальних проблем. При цьому принципово важливим є те, що боротьба з бідністю означає не просто подолання нестачі матеріальних засобів, а розширення можливостей людей для прояву своїх здатностей. До того ж, подолання бідності є «віссю розвитку» усієї нації, складовою якої є підвищення продуктивності національної економіки.²

Міністр соціального розвитку Бразилії Патрус Ананіас наголошує, що нинішня політика його уряду є протилежною економцентризму і базується на тому, що саме вирішення соціальних проблем є умовою розвитку нації в цілому.³

Не можна не погодитися з висновками, що оприлюднені на десятому засіданні наукового семінару «Сучасні проблеми розвитку» (Москва, 2010 р.), в яких, зокрема, зазначається: «Що ж стосується Росії *й інших країн СНД* (виділено автором), то їх поворот у бік соціальності є для них імперативом виживання на політичній карті світу. Поки вони живуть в основному за рахунок експорту сировини і створеного у радянський період потенціалу. Але неможливо використовувати цей потенціал до безкінечності, не підтримуючи і не оновлюючи його. І ніяка модернізація... не стане реальністю, поки в країні деградує якість населення – в плані і фізичного здоров'я, й інтелектуально-духовного розвитку».⁴

У контексті проблематики, що розглядається, все ще актуальним залишається запитання: «Розвиток – кого і для чого?». Переконані, що відповідь має бути лише одна: «Розвиток – людини, її якостей, здатностей задля підвищення якості життя». Соціалізацію соціально-трудових відносин, соціалізацію розвитку не можна розглядати як перепону економічному зростанню, оскільки останнє апріорі неможливе без потужного людського капіталу, що формується у соціальній сфері, та багатьох інших соціальних імперативів – соціальний капітал, довіра, соціальна згуртованість тощо.

² Див.: Окунева Л.С. Бразилия: Особенности демократического проекта. Страницы новейшей политической истории латиноамериканского гиганта (1960-е гг. – 2006 г.). – М., 2008. – С. 637, 765 – 766; Lautier B. La protection sociale dans le Bresil de Lula: Trop de depenses, ou trop peu de recettes? // Revue Tiers Monde. Juillet-septembre. – 2003. – № 175. – P. 527, 541.

³ Ananias P. Políticas sociais como pilar fundamental para o desenvolvimento de uma nacao (Artigo de 2008-01-29) (<http://www.mds.gov.br/noticias/artigo-politicas-sociais-como-pilar-fundamental-para-o-desenvolvimento-de-uma-nacao-patrus-ananias>).

⁴ Человеческое развитие: количественное измерение и процессы в мировой системе: материалы научного семинара // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – №7. – С. 126.

Ще раз наголошуємо на тому, що применшення ролі соціальної складової суспільного розвитку, прояви її нехтування пояснюються передусім традиційним мисленням. Один із так званих *вічних постулатів*: економіка є первинною, а соціальна сфера, соціальний розвиток – вторинні, похідні від першої – потребує не те що перегляду, а іншого бачення взаємозв'язку, взаємозумовленості економічного та соціального аспектів суспільного поступу.

Цілком очевидно, що баланс економічних можливостей і витрат на соціальний розвиток має дотримуватися. Але головне те, на яких засадах будується загальна соціально-економічна політика, чи створені передумови для стійкого розвитку, від чого відштовхуються розробники цієї політики – від суспільних потреб соціуму чи потреб так званої владарюючої еліти; як трактуються вкладення у соціальну сферу – невиробничі витрати чи соціально значимі інвестиції, а отже, соціальна політика – це здебільшого соціальний захист чи розвиток (соціальний, демографічний, культурний тощо).

З наведених раніше висновків та обґрунтувань випливає, що соціалізація відносин у сфері праці – багатопланове, складне суспільне явище, для якого характерна соціальна динаміка, пошук шляхів оптимізації інтересів суб'єктів, що перебувають на «полі» соціально-трудої сфери, прагнення до соціального консенсусу в складному та суперечливому «світі праці». Мають рацію науковці, які наголошують на тому, що багатотисячолітня історія людства являє собою не що інше, як історію пошуку кращої долі та більш справедливого соціально-економічного устрою для абсолютної більшості людей.

Варто зазначити, що на рубежі двох тисячоліть, незважаючи на всі труднощі, суперечності, перманентні кризові явища, у царині соціально-економічного розвитку в цілому та розвитку соціально-трудої сфери зокрема, також спостерігається позитивна динаміка. Втім, ця динаміка є далеко не тією, на яку розраховувало людство ще 10-15 років тому. Асиметрія в економічному та соціальному розвитку, що є реальністю сьогодення, зумовлює нестійкість суспільного розвитку.

Нестабільність сучасного світу, що посилюється під впливом процесів глобалізації та інших об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлює необхідність пошуку нових способів розвитку цивілізації.

Зазначимо, що нині в науковій літературі широко обговорюються три можливі шляхи суспільно-економічного розвитку, а саме:

1) подальший розвиток глобалізаційних процесів у сучасному варіанті;

2) антиглобалізація, прихильники якої вважають за необхідне жорстко обмежити міжнародні економічні відносини та повернути глобальний бізнес у межі національних економік;

3) глобалізація та сталий розвиток або так звана *глобалізація з людським обличчям*.

Вважаємо, що перші два можливі способи суспільно-економічного розвитку, виокремлені вище, є неприйнятними. Перший із них розглядаємо як глухий кут, оскільки він розширює всю гаму економічних, екологічних, соціальних суперечностей і породжує все нові конфлікти. Другий вважаємо нереальним, оскільки повернути глобальний бізнес у національні рамки – це приблизно таке ж завдання, як повернутися до феодалських відносин після завершення промислової революції.

Суспільно-економічний розвиток, що передбачає поєднання глобалізаційних процесів зі сталим розвитком, більш складний за формами, методами, «технологією» його забезпечення, ніж перший шлях розвитку. Водночас він реальніший, ніж другий, і такий, що має «приручити» глобалізацію, надати їй соціально орієнтованого характеру.

Розглядаючи теоретико-методологічні та прикладні аспекти сталого розвитку, маємо звернути увагу на таке. Незважаючи на те, що термін «сталий розвиток», як і відповідна концепція, з'явився у 80-ті роки ХХ ст., філософські аспекти цієї проблематики висвітлені ще у роботах Ф. Енгельса, А. Тойнбі, В. Вернадського, М. Кондратьєва та інших вчених. Важливий внесок у розробку концепції сталого розвитку зробили вчені Римського клубу, які виокремили соціальні проблеми як глобальні проблеми людства, обґрунтували, що однією з передумов розв'язання соціальних, економічних та екологічних конфліктів є забезпечення справедливого розподілу наявних благ і послуг.

Ще раз наголошуємо, що концепція сталого розвитку виникла як відповідь на негативні наслідки глобалізації, передусім соціальні. Зазначену вище концепцію було ухвалено в червні 1992 р. у Ріо-де-Жанейро на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку. У роботі Конференції взяли участь голови, члени урядів та

експерти 179 держав, а також представники наукових і ділових кіл, неурядових організацій. Проведенню цієї Конференції передувала значна підготовча робота, що охоплювала, зокрема, наукове опрацювання нової моделі розвитку цивілізації. Так, у 1983 р. за ініціативи Генерального Секретаря ООН було створено Міжнародну комісію з навколишнього середовища і розвитку, яку очолила прем'єр-міністр Норвегії Г. Х. Брундтланд. 1987 року було опубліковано звіт цієї комісії «Наше спільне майбутнє». З того часу, коли було опубліковано звіт комісії, у міжнародний обіг увійшло поняття «sustainable development» – сталий розвиток (рос. – устойчивое развитие. – *Авт.*).

Автори вищезгаданого звіту під сталим розвитком розуміють таку модель соціально-економічного розвитку, за якої досягається задоволення життєвих потреб нинішнього покоління людей без того, щоб майбутні покоління були позбавлені такої можливості. Саме це визначення стало основою формулювання сталого розвитку, яке закріпилося в документах, що прийняті у Ріо-де-Жанейро на Конференції ООН у червні 1992 р., серед яких назвемо такі, як Декларація з навколишнього середовища і розвитку, Порядок денний на XXI століття. Основною тезою зазначеного вище звіту є та, що економіка має задовольняти потреби людей, але її зростання має вписуватися в межі екологічних можливостей планети. Автори доповіді закликали світову спільноту до започаткування «нової ери економічного розвитку, безпечного для навколишнього середовища».

З документів, які прийняті на міжнародному рівні, випливає, що мета сталого розвитку полягає у забезпеченні соціально-економічного прогресу, який уможлиблює подолання найскладніших економіко-екологічних проблем і соціальних суперечностей та забезпечує задоволення матеріальних і духовних потреб як нинішніх, так і майбутніх поколінь.

Для досягнення зазначеної мети сталий розвиток має передбачати:

- економічне зростання, яке необхідне для досягнення прийнятних матеріальних стандартів життя, боротьби з бідністю;
- досягнення соціально прийнятної диференціації доходів. При цьому має зменшуватися прірва між рівнем доходів у різних країнах, а також досягатися вирівнювання між різними верствами населення в межах однієї країни;

- підвищення значущості духовних цінностей, задоволення духовних потреб людей, подолання соціальних антагонізмів;
- збереження рівноваги екосистем, які складені історично, заради безпечного майбутнього людства.

Підкреслимо, що сталий розвиток як наукова категорія та соціально-економічне явище перестав бути лише предметом наукових досліджень. Усвідомлення його значущості призвело до включення відповідних положень у програмні документи, які визначають мету розвитку окремих країн та їхніх об'єднань. Так, у статті 2 Договору про Європейський Союз (Амстердамська версія) як мета цього об'єднання країн проголошується «...сприяння економічному і соціальному прогресу та високому рівню зайнятості, а також забезпечення зваженого і сталого розвитку, зокрема через створення простору без внутрішніх кордонів, через укріплення економічної і соціальної згуртованості...».⁵ У проекті Договору про Конституцію для Європи (ст. 3.3) його автори зазначають: «Євросоюз прагне до сталого розвитку Європи на основі зваженого економічного росту, до конкурентоспроможного соціального ринкового господарства, орієнтовано на повну зайнятість і соціальний прогрес»⁶.

Повертаючись до теоретико-методологічних засад сталого розвитку, маємо визнати, що зазначений вище термін містить певну суперечливість з огляду на первинне значення слів «сталість» і «розвиток». Справді, «сталість» передбачає рівновагу, тимчасом як «розвиток» можливий лише за умови постійного виходу системи з урівноваженого стану. Зазначимо також, що «сталість» можна розглядати як здатність утримувати рівновагу (не падати, не руйнуватися) і як стабільність, тобто здатність не змінюватися або підтримувати певні стійкі темпи поступального руху.

Суперечливість терміна «сталий розвиток» стає менш очевидною, якщо під ним розуміти стан перманентного відтворення динамічної рівноваги з періодичною зміною рівня розвитку, за якого відбувається постійне розв'язання суперечностей між внутрішніми компонентами системи розвитку, а життєзабезпечувальні параметри природи, соціуму не наближаються до межі катастрофічних, небажаних для системи трансформацій.

⁵ *Vincke J.* Европейская социальная модель и социальная сплоченность: какую роль играет ЕС? / *J. Винке* // Человек и труд. — 2006. — № 1. — С. 23.

⁶ Там само.

Інтереси чіткого формулювання змісту поняття «сталий розвиток», усвідомлення його якісних характеристик потребують неодмінного врахування того, що для кожної людини, держави, суспільства дійсно існує необхідність сталого розвитку як розвитку поступального; розвитку, за якого узгоджується досягнення економічних і соціальних завдань; розвитку, що забезпечує підвищення добробуту людей і за якого немає загрози екосистемі; розвитку, що забезпечує підвищення якості життя абсолютної більшості населення в умовах стійкості біосфери, тобто в умовах, коли виробничо-господарська діяльність не породжує перевищення допустимого порога погіршення біосфери і деградацію природних систем; розвитку, який задовольняє потреби теперішнього часу, забезпечується функціонуванням соціально орієнтованої ринкової економіки та дією інститутів громадянського суспільства і не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольнити свої потреби.

Для динамічних систем, а саме такою є система сталого розвитку як сукупність об'єктів, суб'єктів, форм, методів, принципів, що діють і застосовуються в цій царині, стабільність, рівновага означають не консервацію існуючого стану, а еластичну змінність, за якої зберігається цілісність системи, її здатність до самовідновлення та відтворення. Отже, сталий розвиток – це відтворення стану динамічної рівноваги та пов'язаної з цим еластичності таких підсистем, як економічна, політична, демоекономічна, соціально-трудова та екологічна; це такий розвиток, що забезпечує підвищення якості життя абсолютної більшості населення й не супроводжується погіршенням середовища та деградацією природних систем.

Особлива роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства належить соціально-трудовим відносинам, а саме їхньому змісту, характеру, типу, оскільки майже всі соціально-економічні процеси опосередковуються взаєминами між людьми. При цьому соціально-трудова відносина впливають на всі складові сталого розвитку, передусім на стійкість соціально-економічного розвитку та соціально-політичну стабільність.

Розглядаючи теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку та ролі соціально-трудових відносин у його забезпеченні, маємо виходити з розгляду особистості як діалектичної єдності та виокремлення в ній природного, соціального та індивідуального, усвідомлення того, що людина є одночасно часткою живої природи, членом суспільства,

індивідом із набором специфічних властивостей та якостей. Якщо розглядати особистісний фактор з позицій сталого розвитку, то маємо акцентувати увагу й на тому, що це не просто один із факторів виробництва, а найбільш творче, продуктивне, продукує почало природи та суспільства. Тому змістом соціально-трудоких відносин з огляду на потребу стійкого розвитку має бути не лише забезпечення належного рівня життя, а й формування найманих працівників «нової формації», для яких досягнення цілей стійкого розвитку стає однією з основних потреб.

Вплив соціалізації відносин у сфері праці на сталість розвитку економіки і суспільства здійснюється завдяки формуванню найбільш сприятливих умов, за яких такий розвиток набуває динаміки, є передбачуваним і прогнозованим. Сприйняття абсолютною більшістю населення існуючих відносин у сфері праці як справедливих, «здорових» сприяє підвищенню соціальної згуртованості, тож і стійкості розвитку.

Сутність доктрини соціальної згуртованості, її значення, складники розвитку стають зрозумілими, якщо цей суспільний інститут розглядати з таких позицій:

Перша. Соціальна згуртованість заснована на соціальних правах і доступі усіх громадян до своїх прав, а отже, реальній можливості ними скористатися та захистити їх.

Друга. Запорукою соціальної згуртованості є висока довіра громадян до інститутам влади та іншим інститутам громадянського суспільства, як і довіра між громадянами та їх соціальними групами.

Третя. Обов'язковим атрибутом соціальної згуртованості суспільства є соціально відповідальна держава з розгалуженими інститутами соціального захисту та соціальної інтеграції.

Четверта. В основі соціальної згуртованості суспільства – добробут абсолютної більшості громадян, гармонійні та стабільні суспільні відносини.

П'ята. Соціальна згуртованість – це стан суспільства, в якому його члени діють відповідально, соціальний діалог є повсякденною нормою, наявні інститути та процедури сприяють активному залученню людей до публічного, культурного й трудового життя суспільства.

Шоста. Соціальна згуртованість передбачає залучення демократичних принципів прийняття суспільно значущих рішень.

У сукупності це має створити атмосферу солідарності, ствердження на практиці принципів соціальної справедливості, звести до мінімуму відчуженість, досягти суспільної згоди з ключових питань життєдіяльності людини та її соціального розвитку, мінімізувати соціальну ізоляцію та соціальну дезінтеграцію. Як критерії (інтегратори) соціальної згуртованості слід розглядати показники, що характеризують рівень диференціації доходів; відносні й абсолютні показники бідності; рівень довіри громадян до державних, соціальних, політичних інститутів, наявність дискримінації; рівень маргіналізації та соціальної дезінтеграції.

Особлива роль у становленні та розвитку соціальної згуртованості належить такому неформальному інституту, як довіра, та соціальному капіталу, що формується у суспільстві на всіх його рівнях. Є підстави стверджувати, що соціальна згуртованість – це свого роду «нагорода» суспільству за його внутрішню гармонію та довіру, що встановлюється між членами суспільства та його суспільними групами.

Маємо констатувати, що соціально-трудові відносини, які реально функціонують на підприємствах (організаціях) України, більш адекватно відображають нову розстановку сил, місію соціальних партнерів, утім вони не забезпечують гармонізацію інтересів провідних соціальних сил суспільства та не створюють найбільш сприятливі передумови для стійкого розвитку соціально-трудової сфери й економіки в цілому.

Реальністю сьогодення є нереалізація або спотворена реалізація принципів і напрямів розвитку соціально-трудової сфери та притаманних їй відносин, що мають узгоджуватися з інтересами розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки та соціальної держави. Руйнівні процеси у соціально-трудої сфері, соціальна деградація, що мали місце (особливо на перших етапах реформ), усе ще даються взнаки, вони остаточно не подолані та, за нашою оцінкою, перебувають у стані перманентної рівноваги з процесами, що «працюють» на соціальний розвиток.

Прикладні аспекти гармонізації відносин у сфері праці на основі їх соціалізації є предметом колективної монографії, підготовленої за наукової редакції автора цього параграфу.⁷

---

⁷ Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку: [монографія] / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Колота. — К.: КНЕУ, 2010.